

Niels de Jong, Noorderlichtkerk © Frank de Roo

'Individualisme is een vorm van zelfoverschatting'

Door Tonny van der Mee op zondag 23 september 2018

Is Nederland een land geworden van hyperindividualisten? Van mensen die vooral voor zichzelf zorgen? Niels de Jong en Rikko Voorberg, twee jonge predikanten, zien ook een tegenbeweging.

Het was niet bepaald een compliment toen kardinaal Wim Eijk VVD-fractie leider Klaas Dijkhoff vorige week een 'hyperindividualist' noemde. Het is de overtreffende trap van mensen die een neiging hebben om te handelen in een eigenzinnige manier, zonder te letten op de samenleving.

Dat is de sociologische definitie. Vrij vertaald kun je zeggen dat de geestelijke in één woord de politicus afschildert als een egoïstische, hedonistische, kapitalistische, seksistische hufter. Dat geldt volgens Eijk niet alleen voor Dijkhoff. Half Nederland is verworpen tot hyperindividualist.

Nu is de katholieke kerk niet in de positie om met een moraliserend vingertje heel hoog van de toren te blazen, gezien de misbruikschandalen en de rol van de geestelijke top daarin. Maar ergens heeft Eijk een punt, zegt theoloog en schrijver Rikko Voorberg (38). „Dijkhoff is de leider van een partij die symbool staat voor de cultuur van hyperindividualisme. De belangrijkste stellingname in het liberale gedachtegoed is dat als iedereen maximaal voor zichzelf zorgt, de wereld op de een of andere wonderlijke manier een weldadig paradijs wordt.”

© Getty Images/iStockphoto

Identiteit

De 'ruzie' tussen Eijk en Dijkhoff is een strijd tussen generaties. Eijk (65) is een kind van de jaren 50. Een tijd waarin het leven overzichtelijk en bescheiden was, en mensen veel dingen samen deden. Mensen trouwden vanuit het ouderlijk huis, gingen samenwonen en kregen kinderen. Waar je wieg stond, bepaalde wat je deed en dacht. Het geloof, beroep, de politieke partij en sociale klasse van je familie vormden je identiteit.

Dijkhoff (37) is een kind van de jaren 80. Een tijd waarin alles kón en mócht, en mensen hun eigen weg gingen. Zelfredzaamheid, zelfbeschikking en onafhankelijkheid waren de norm, kapitalisme was het ideaalbeeld. Alles moest wijken voor ons eigen geluk en onze eigen welvaart.

Dat Nederland individualistischer is geworden, is het resultaat van de linkse opstand tegen de heersende normen en waarden in de jaren 60 en 70 van de vorige eeuw. Of, nog verder terug, een product van de liberale stroming in de negentiende eeuw.

„Individualisme heeft mensen bevrijd uit het collectivisme en een cultuur van gelatenheid. Het idee dat de dingen lopen zoals ze lopen, en dat wie een dubbeltje is, geen kwartje kan worden", zegt Voorberg, dominee en oprichter van de PopUp-kerk in Amsterdam.

Traditionele instituten als de kerk en het huwelijk brokkelen af, concludeerde het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) eind 2017 in een onderzoek naar individualisme. We trouwen minder, scheiden vaker, blijven liever alleenstaand, of zoeken andere vormen van verbintenis, zoals een geregistreerd partnerschap of samenlevingscontract.

Vrouwen werken meer, onze kinderen vernoemen we niet meer naar opa, oma of een heilige, maar geven we unieke, zelfbedachte namen in plaats van een naam uit de top tien van populairste namen.

Rikko Voorberg, PopUp-kerk © Dingena Mol

Collectivisme

Mensen die zich wél redden, realiseren zich niet dat ze het dankzij zoveel anderen redden. Theoloog en schrijver Rikko Voorberg (38)

Waar groepen in toenemende mate emanciperen, verliezen we het gevoel van gemeenschapszin en solidariteit. We keren de kerk de rug toe, worden niet meer lid van een vakbond en politieke partij. Dat we het belangrijk vinden dat ieder voor zichzelf kan zorgen, is volgens Voorberg een vorm van volwassenheid.

„Maar die bevrijding uit het collectivisme kan ook vereenzaming betekenen. We moeten ook erkennen dat ook voor ons gezorgd moet worden. Dat vergeten we heel makkelijk. Mensen die zich wél redden, realiseren zich niet dat ze het dankzij zoveel anderen redden. Ze zijn daarom minder geneigd anderen die het níet redden te steunen. Zij doen het toch óók zelf? Maar dat is zelfoverschatting. Niemand redt het alleen als individu.”

De politiek kan van ouderen verwachten dat ze langer zelfstandig blijven wonen. De keerzijde is dat het zo'n zware wissel trekt op de naaste omgeving, dat een deel van de 4,4 miljoen mantelzorgers eraan onderdoor gaat en er een tekort aan mantelzorgers dreigt. Ook het vrijwilligerswerk staat onder druk. Ouderen vereenzamen, kwetsbare groepen staan aan de rand van de samenleving.

Koning Willem-Alexander memoreerde het afgelopen Prinsjesdag in zijn Troonrede. „Leven we in Nederland wel voldoende met elkaar en niet te veel naast elkaar? Bouwen aan een hechte samenleving gaat iedereen in ons land aan.”

Niels de Jong (38) predikant van de Rotterdamse Noorderlichtkerk noemt het 'doorgeslagen individualisme'. Hij zou graag zien dat mensen zich meer bekommeren om het klimaat,

armoede en eenzaamheid. En om kwetsbare groepen die slachtoffer zijn van dat doorgeslagen individualisme.

Vrijheid

Als vrijheid ten koste gaat van het collectief, gaat het mis

Niels de Jong (38) predikant van de Rotterdamse Noorderlichtkerk

„Het is goed dat we vrij zijn eigen keuzes te maken en onze mening te geven. Dat moet niet betekenen dat je geen boodschap meer hebt aan anderen. Als vrijheid ten koste gaat van het collectief, gaat het mis. Jongeren zijn opgevoed met het idee dat je voor jezelf moeten kiezen. Als je alleen dát doet, houd je niet veel mensen om je heen over.”

Je kunt je eigen vrijheid, talenten en gaven koesteren en tegelijk benutten ten behoeve van anderen, zegt De Jong. Dat hoeft geen afbreuk te doen aan het individualisme. Zijn kerk is zo populair onder met name twintigers dat hij een tweede vestiging opent. Ze zoeken geloof en zingeving, maar willen ook iets voor ander betekenen.

„Ik denk niet dat we als samenleving hyperindividualistisch zijn geworden. Ik zie in mijn kerk veel jonge mensen die op zoek zijn naar een netwerk. We zijn ook sociale wezens. We zoeken altijd mensen op, of dat nu bij een kerk of vereniging is.”

We maken eigen keuzes, maar blijven ook hunkeren naar contact met de medemens en naar een groep waar we bij willen horen. Die sociale omgeving heeft alleen een andere vorm gekregen, stelt het CBS.

Driekwart van de Nederlanders is nog lid van een (sport)vereniging en bijna de helft doet vrijwilligerswerk. Mensen vinden het fijn om iets voor een ander te doen. Tegelijk gebruiken we steeds vaker internet en sociale media om contact te zoeken.

Volgens Voorberg werkt dat twee kanten op. „Sociale media faciliteren de neiging tot individualisme. Door onlinecontact voel je minder loyaliteit. Iemand in zijn gezicht zeggen dat je hem nooit meer wil zien, is heel anders dan iemand 'op Facebook ontvrienden'. Tegelijk is het via internet eenvoudiger lid te worden van een groep. Het faciliteert veel sneller dan vroeger verbinding.”

Definitie

Individualisering is nauwelijks in een definitie te vangen, moeilijk te meten en daarom ook lastig te beoordelen. Het is niet altijd zwart-wit. Individualisering betekent ook niet dat het ieder voor zich is. Kiezen voor jezelf betekent niet dat je nooit kunt kiezen voor een ander.

We scheiden weliswaar vaker, maar een groot deel van de mannen en vrouwen hertrouwt daarna. Want in de kern wil niemand alleen blijven in het leven. De beste individualistische voetballer wint niet in zijn eentje de Champions League, maar heeft de rest van het team nodig.

„Ik zie een tegenbeweging van vaak jonge mensen die idealistisch zijn, ergens in geloven en ook denken aan volgende generaties en mensen elders op de planeet”, zegt De Jong van de Noorderlichtkerk.

„De zoektocht naar sociale verbinding zal nooit verdwijnen. Niemand heeft het droombeeld de grootste individualist ter wereld te zijn. Jongeren vinden het soms wel moeilijk om keuzes te maken en loyaal te zijn.”

De zoektocht naar sociale verbinding zal nooit verdwijnen

Niels de Jong (38) predikant van de Rotterdamse Noorderlichtkerk

Tegelijk staan mensen onder druk. In een tijd van maatschappelijke en economische onrust, waarin groepen uit elkaar worden gedreven en politici het eigen-volk-eerstprincipe verkondigen, is het moeilijk om oog te blijven houden voor de waarde van het collectief.

Rooien

Het gezin wordt een individu *an sich* dat het in zijn eentje moet rooien. Voorberg: „Als er zo veel druk op jezelf en je gezin ligt, voedt dat niet het vertrouwen dat we er wel uit komen als we het samen doen. We hebben sterker de neiging eerst onze eigen dingen op orde te hebben, voor we de zorg van anderen erbij kunnen hebben.”

„Ik zie ook een tegenverlangen. Mensen zoeken ook zingeving naast het geld verdienen. Ze willen graag, maar er is een soort onthandheid. We hebben het individu zo heilig verklaard, dat het heel lastig is je voor langere tijd aan iets of iemand toe te wijden. Maar er zijn ook veel initiatieven waarin mensen zich met hart en ziel inzetten om van de wereld een betere plek te maken. Het is prachtig te zien dat bedrijven bejaarden helpen als uitje in plaats van karten. Er gebeurt veel zonder dat het gebundeld is in een instituut. Dat is hoopgevend.”

Bron: <https://www.ad.nl/binnenland/individualisme-is-een-vorm-van-zelfoverschatting~a38b61b8/>
PREMIUM